

Міністерство освіти і науки України
Український інститут вивчення Голокосту «Ткума» оголошують
XXIII МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС ТВОРЧИХ РОБІТ
ШКОЛЯРІВ, ВЧИТЕЛІВ, СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
«УРОКИ ВІЙНИ ТА ГОЛОКОСТУ – УРОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ»

ПОЛОЖЕННЯ ПРО КОНКУРС

Історія Голокосту («Катастрофи», «Шоа»), що стала однією з найбільших трагедій в історії людства, є складовою частиною історії Європи та України. *«Катастрофа фундаментально переглянула основи цивілізації, її безпрецедентний характер завжди буде мати всезагальне значення»* – йдеться в Стокгольмській Декларації 2000 р. Міжнародної конференції голів держав та урядів європейських держав-членів Ради Європи. Стокгольмський Форум прийняв рішення рекомендувати вивчення історії Голокосту в країнах Ради Європи, що підтримала й Україна, яка першою на пострадянському просторі запровадила вивчення історії Голокосту в шкільному курсі історії. З 2012 р. Україна на державному рівні вшановує Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту (27 січня). Згідно з постановою Верховної Ради України від 02 лютого 2021 р. 14 травня є Днем пам'яті українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни. Ця дата встановлена на знак поваги до українських Праведників народів світу та інших рятівників євреїв, «які, ризикуючи своїм життям та життям рідних, допомагали євреям уникнути терору нацистів у роки Голокосту». Україна займає четверте місце у світі (після Польщі, Нідерландів та Франції) за кількістю Праведників народів світу (2713 осіб на 01 січня 2024 р. за даними Яд Вашем).

Вивчення історії Голокосту дає можливість згадати не лише трагедію війни та страждань народів Європи, міжнаціональної ворожнечі, але й героїзм у спротиві «коричневій чумі», приклади взаємодопомоги народів, духовний подвиг заради рятування життя людей. Історія Голокосту має розглядатися в контексті всесвітньої історії та історії України, тож і в нашому конкурсі творчих робіт запропоновано теми із загальних питань і питань історії українців та росіян, трагедії Голодомору й нацистського геноциду ромів тощо.

19 лютого 2014 р. розпочалася ***Війна за Незалежність України*** – боротьба за незалежність, суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України проти агресії Російської Федерації. Дії Збройних сил, політичного і військового керівництва Росії під час збройної агресії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., Верховною Радою України визнано ***геноцидом Українського народу***. Очевидно, що відстоювання права Українського народу на своє існування в незалежній державі та протистояння геноциду, який здійснює Російська Федерація, ***робить особливо актуальними уроки Голокосту, який є трагічним та яскравим прикладом геноциду в історії***.

Цей конкурс на основі усвідомлення уроків історії має сприяти поширенню в суспільстві ідей гуманізму і толерантності, неприйняття шовіністичної та ксенофобської ідеології, проповіді насильства й тоталітарної ідеології.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Мета конкурсу:

Залучення школярів, вчителів, студентів та аспірантів до вивчення, дослідження, викладання новітньої історії, засвоєння важливості уроків історії війни та Голокосту й усвідомлення цих уроків для розуміння проблем сучасного розвитку суспільства, необхідності формування атмосфери гуманізму й толерантності.

1.2. Завдання конкурсу:

- зацікавлення пізнавальною і дослідницькою діяльністю в галузі історичних та суспільних знань;
- активізація пошукової роботи в галузі історії Другої світової війни, Голокосту, російсько-української війни;

- дослідження історії Другої світової війни і Голокосту на території Центральної та Східної Європи;
- спонукання до аналізу трагедії Голокосту, його передумов, механізмів, наслідків;
- активізація пізнавального інтересу до історії рідного краю, бажання осмислити та дослідити маловідомі й суперечливі сторінки історії «Малої батьківщини»;
- формування толерантної свідомості, заснованої на демократичних та гуманістичних засадах, розуміння небезпеки ксенофобських, шовіністичних, неонацистських, антисемітських настроїв у суспільстві;
- формування активної життєвої позиції, що базується на гуманістичних та загальнолюдських моральних цінностях;
- створення, поширення та практичне застосування нових методик і технологій викладання історії та інших гуманітарних дисциплін, підвищення професійної кваліфікації педагогів;
- розвиток сучасних підходів до викладання теми Голокосту;
- виховання патріотичних почуттів на основі усвідомлення уроків історії.

1.3. Учасники конкурсу.

Учасниками конкурсу можуть бути представники України та інших країн:

- учні 8–11 класів шкіл, гімназій, ліцеїв;
- вчителі загальноосвітніх навчальних закладів;
- класні керівники та організатори виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів;
- студенти та аспіранти.

1.4. Строки проведення: лютий–жовтень 2026 р.

Термін подачі заявки та роботи – до **15 серпня 2026 р.**

Підведення підсумків, нагородження переможців та лауреатів конкурсу – **28 вересня–02 жовтня 2026 р.**

1.5. На конкурс приймаються:

- науково-дослідницькі роботи з історії, літератури, філософії, соціології, політології та інших гуманітарних і суспільних дисциплін;
- пошукові роботи (інтерв'ю, дослідження на краєзнавчих чи сімейних матеріалах тощо);
- творчі роботи (есе, оповідання, вірші, малюнки, документальні і документально-публіцистичні фільми, анімаційні фільми, мультимедійні роботи та інші твори);
- методичні розробки вчителів (див. п. 2.2.).

2. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КОНКУРСНИХ РОБІТ

- 1) Бабин Яр: трагічний міжнаціональний простір.
- 2) Бабин Яр: убивство, байдужість, рятування.
- 3) Бабин Яр як місце меморіалізації. Історія та сучасність.
- 4) Бабин Яр часів СРСР. Місце спільної пам'яті та спротиву тоталітаризму.
- 5) Бабин Яр та збереження пам'яті про Голокост.
- 6) Бабин Яр: історія та історичні уроки.
- 7) «Бабини яри» України – місця масового знищення євреїв.
- 8) Повстання в'язнів в Аушвіці: історія та пам'ять.
- 9) Повстання у Варшавському гетто.
- 10) Повстання в гетто на території України (Волинська, Львівська, Рівненська обл. та ін.).
- 11) Єврейський Опір геноциду: повстання в гетто та концтаборах, єврейські партизанські загони і групи на території України.
- 12) Аушвіц-Біркенау – територія пам'яті.
- 13) Жіночий досвід переживання Голокосту.

- 14) Геноциди проти жінок і дітей: історія та трагедії сьогодення.
- 15) «Нацистська машина знищення»: механізми дії та протидії геноциду.
- 16) «Після Освенциму не може бути поезії» (Т. Адорно).
- 17) Праведники народів світу: вражаючи історії людяності та жертвовності
- 18) Українці – рятівники євреїв. Українці – Праведники народів світу.
- 19) Роль духовних лідерів українців та інших народів в період Голокосту.
- 20) Митрополит Андрей Шептицький та Голокост: духовний подвиг заради життя.
- 21) Приклади милосердя: історія одного рятування під час геноциду.
- 22) «Чорне молоко світання тебе ми п'ємо вночі»: єврейська родина на тлі Катастрофи (історія однієї родини).
- 23) Міжнародна допомога в часи трагічних випробувань Другої світової війни та Голокосту.
- 24) «Пам'ятайте про нас»: історія меморіалізації Голокосту у моєму місті (селищі, селі).
- 25) Міжнародний досвід відповідальності за заперечення фактів геноцидів в історії.
- 26) Діяльність сучасних міжнародних організацій, державних установ та громадських організацій України щодо збереження пам'яті про Голокост та попередження геноцидів у майбутньому.
- 27) Стокгольмський Форум 2000 р. та вивчення історії Голокосту у Європі.
- 28) Історичні уроки Голокосту та сучасні проблеми толерантності.
- 29) Уроки Другої світової війни та Голокосту – попередження людству.
- 30) Сучасне українське суспільство та уроки Голокосту (психологічний, соціальний аспекти).
- 31) Місця пам'яті про Голокост на мапі сучасної України.
- 32) Діти та війна: досвід історії та сьогодення.
- 33) Проблеми вивчення історії Другої світової війни та Голокосту за умов сучасної війни росії проти України.

2.2. Рекомендовані види конкурсних робіт вчителів.

Методичні розробки викладання зазначених тем на уроках або в позакласній роботі та методичні матеріали, зокрема: розгорнуті плани-конспекти уроків, навчальні посібники або тексти для розділів навчальних і методичних посібників, сценарії позакласних заходів, навчальні фільми, навчальні комп'ютерні програми, мультимедійні проєкти, Web-сайти тощо.

3. ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРСНИХ РОБІТ

3.1. Оцінювання робіт, рекомендації та визначення переможців здійснює Журі конкурсу у складі:

Райса Євтушенко, головний спеціаліст Директорату шкільної освіти Міністерства освіти і науки України, Заслужений працівник освіти України (м. Київ)

Тетяна Ладиченко, кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, голова Всеукраїнської спілки вчителів історії та громадянської освіти (Київ) – співголова Журі.

Ігор Шупак, кандидат історичних наук, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», проректор з наукової роботи МПП «Бейт-Хана» (Україна), член Міжнародної Ради Освенцимської (Польща), член Ради директорів UJE (Канада), Заслужений працівник освіти України (м. Дніпро) – співголова Журі.

Файна Винокурова, кандидат історичних наук, заступник директора з питань науково-методичної роботи Державного архіву Вінницької області, вчений секретар Міжнародної академічної ради «Ткума» (Вінниця).

Олександр Давлєтов, кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету (Запоріжжя).

Наталія Островська, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики Національного університету «Запорізька політехніка» (Запоріжжя).

Лариса Пелюх, учитель-методист, учитель історії ЗОШ № 62 (Дніпро).

Ірина Піскарьова, учитель-методист, керівник освітнього відділу Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» (Дніпро).

3.2. Рецензії.

Рецензії на конкурсні роботи розглядаються Журі та зберігаються в Інституті «Ткума». Рецензії не надсилаються авторам.

За своєю ініціативою автори можуть надати Журі конкурсу рецензії на свої роботи науковців, викладачів.

3.3. Відзнаки Конкурсу:

- кращі роботи відзначаються спеціальними Дипломами трьох ступенів та цінними подарунками;
- роботи переможців рекомендуються до публікації, розміщення на сайтах Інституту «Ткума»;
- переможці конкурсу запрошуються на міжнародні семінари, конференції та інші міжнародні заходи.

3.4. Конкурсні роботи авторам не повертаються.

4. ВИМОГИ ДО КОНКУРСНИХ РОБІТ

4.1. Пропонований об'єм **текстової** конкурсної роботи – до 30 сторінок комп'ютерного тексту формату A4; Microsoft Word, шрифт Times New Roman, кегль (розмір шрифту) 12, друк через 1,5 інтервал, вирівнювання по ширині, сторінки пронумеровані.

Робота повинна містити:

- заявку на участь у конкурсі;
- зміст (план);
- вступ, який розкриває мету та завдання роботи;
- основну частину;
- висновки, відповідно до мети та завдань.

Якщо робота має «Додатки», необхідно оформити їх список.

4.2. Обсяг наданих на конкурс відеоматеріалів, навчальних фільмів, мультимедійних проєктів має бути розрахований на час перегляду до 60 хвилин.

Навчальні комп'ютерні програми, Web-сайти мають бути розраховані на використання протягом 40 хвилин (одного уроку) або навчального курсу обсягом не більше 17 навчальних годин.

4.3. Якщо автор використовував для підготовки та написання роботи допоміжну літературу, необхідно оформити текст роботи посиланнями (цифрами у квадратних дужках у тексті) і бібліографічним додатком (списком використаної літератури та джерел, які розташовуються в алфавітному порядку). **Схвалюється використання наукової і методичної літератури, опублікованої Інститутом «Ткума».** *Мешканці України можуть замовити книги Інституту «Ткума», написавши за адресою: librarytkuma@gmail.com, вказавши у листі для чого потрібні книги, які саме, адресу та ім'я отримувача. Звертаємо Вашу увагу, що не всі книги є в наявності у зв'язку з невеликим накладом і терміном давності видання. Певні видання є на нашому сайті <https://www.tkuma.dp.ua> в електронному вигляді у відповідному розділі «Публікації».*

4.3.1. Видання Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»

XX століття – етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції. Житомир, 22–23 жовтня 2010 р. (укр. м., русск. яз.). Дніпропетровськ: Вид-во Центр «Ткума», 2011.

Арад И. Катастрофа евреев на оккупированных территориях Советского Союза (1941–1945) (русс. яз.): в 2 т. Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Лири ЛТД»; Москва: Центр «Холокост», 2007. Тт. 1, 2.

Бакка Т., Ветров І., Виговський М., Ладиченко Т., Мелещенко Т., Щупак І. Дискримінація, расизм, ксенофобія, антисемітизм: історія, сьогодення і шляхи подолання: навч. посіб. (укр. м.) Київ, Дніпропетровськ: НПУ ім. М. Драгоманова, Центр «Ткума», 2011.

Брухфельд С., Левін П. «Перекажіть це дітям вашим...»: Книга про Голокост в Європі 1933–1945. 2-ге українське вид., доп. та розшир. (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2018.

Відродження пам'яті: спогади свідків та жертв Голокосту (укр. м., русск. яз.). Дніпро: Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»; Інститут «Ткума», 2008–2021. (8 випусків)

Воспоминания «детей войны» о войне и Холокосте / упор. Л. В. Пелюх (укр. м., русск. яз.). Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2016.

Горбач Н. Художня рецепція Голокосту: український контекст: монографія. Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2021.

Глуховський П., Ковальський М. Апте. Незакінчена повість / пер. з пол. Є. Врадій (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; ПП «Ліри ЛТД», 2017.

Голокост у Дніпропетровську / Є. А. Врадій, В. Г. Рибалка, М. В. Стрільчук, Д. В. Шаталов; заг. ред. І. Я. Щупак (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», ЛІРА, 2017.

Голокост: художні виміри української прози: монографія / Н. В. Горбач, Н. В. Козленко, В. М. Ніколаєнко, І. Я. Павленко, О. А. Проценко, Т. В. Хом'як; заг. ред. І. Я. Павленко (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2019.

Гон М. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали) (укр. м.). Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Запоріжжя: Прем'єр. 2004.

Гончаренко О. М. Голокост на теренах Райхскомісаріату «Україна» у вітчизняному історіографічному дискурсі (1941–2016 рр.) (укр. м.). Дніпро–Переяслав-Хмельницький: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2017.

Давлетов О. Р. Підготовка «покоління вовків»: вишкіл майбутніх виконавців Голокосту. Нариси молодіжної політики НСДАП у 1922–1939 рр. 2-ге вид., доп. (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2019.

Єврейський опір в Україні в період Голокосту: Збірник наукових статей (укр. м.) / ред. М. І. Тяглий. Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2004.

Запорожские еврейские чтения: Доклады и сообщения (русс. яз.). Днепропетровск: Центр «Ткума», 2011–2020. (10 випусків)

Завід Д. З Людмира до Америки: крізь страждання, працю і роки / Переклад з англійської Володимира Музиченка. Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2021.

Історична пам'ять про війну та Голокост. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 71-й річниці трагедії Бабиного Яру (укр. м.). Дніпропетровськ, 2013.

Історичні етуди – для сучасності: науково-дослідницькі роботи учнів-членів Дніпропетровського відділення Малої академії наук України (укр. м.). Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015–2021. (7 випусків)

Історичні уроки Голокосту та міжнаціональні відносини (до 70-річчя початку Другої світової війни): збірник наукових праць (укр. м.). Дніпропетровськ, 2010.

Ковба Ж. Людяність у безодні пекла. Поведінка місцевого населення Східної Галичини в роки «остаточного розв'язання єврейського питання» (укр. м.). Київ: Центр «Ткума», Дух і Літера, 2009.

Костелянец Г. От Украины до Белоруссии. История одной еврейской семьи (русс. яз.). Днепропетровск: Центр «Ткума»; ОО «Республиканский Фонд «Холокост»; «Лири», 2009.

Круглов А. Без жалости и сомнения. Документы о преступлениях оперативных групп и команд полиции безопасности и СД на временно оккупированной территории СССР в 1941–1944 гг. (русс. яз.). Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Ли́ра ЛТД», 2008–2009. Часть 1–4.

Круглов А. Истребление евреев Одессы в 1941–1943 гг. (русс. яз.). Днепропетровск: Институт «Ткума», 2014.

Круглов А. Трагедия Бабьего Яра в немецких документах (русс. яз.). Днепропетровск: Центр «Ткума»; ЧП «Ли́ра ЛТД», 2011.

Круглов А. Хроника Холокоста в Украине (русс. яз.). Днепропетровск–Запорожье, 2004.

Круглов А., Уманский А. Бабий Яр: жертвы, спасители, палачи (русс. яз.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; ЧП «Ли́ра ЛТД», 2019.

Круглов А., Уманский А., Щупак И. Холокост в Украине: немецкая военная зона, румынская военная зона, дистрикт «Галичина», Закарпатье: монография (русс. яз.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; ЧП «Ли́ра ЛТД», 2017.

Круглов А., Уманский А., Щупак И. Холокост в Украине: Рейхскомиссариат «Украина», Губернаторство «Транснистрия»: монография (русс. яз.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2016.

Медведовська А. Чужого болю не буває? Голокост в Україні в суспільній думці другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Дніпро : Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; ПП «Ли́ра ЛТД», 2023.

Михман Д. Историография Катастрофы. Еврейский взгляд: концептуализация, терминология, подходы и фундаментальные вопросы (русс. яз.). Днепропетровск, 2005.

Нацистський «новий порядок» в містах України: Збірка фотографій та документів з фондів Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні». Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015.

Ноздріна Л. Ф. Збережена пам'ять: євреї у Бердянську (укр. м.). Мелітополь, 2018.

Орлянский С. Из истории евреев Украины: сборник статей (русс. яз.). Днепропетровск: Центр «Ткума»; «Ли́ра ЛТД», 2008–2013. (выпуски 4–7)

Праведники народів світу: довідник (укр. м.) / ред. І. Я. Щупак. Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2016.

Праведники світу та інші рятівники під час Голокосту: приклад України у порівняльному контексті: збірка наукових статей (укр. м., русск. яз.). Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015.

Проблеми історії Голокосту: Український вимір. Науковий журнал (укр. м., русск. яз., англ. м.). Дніпропетровськ/Дніпро, 2002–2024. (16 випусків)

Розслідування Голокосту від куль. 10 свідчень: Литва, Білорусь, Польща, Україна, Молдова, Росія : навчальний посібник (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення голокосту «Ткума»; Париж: «Яхад-ін Унум», 2020.

Славік Ю. Шлях до Аушвіцу: Голокост на Закарпатті (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2017.

«Ті, хто повертають віру в людину»: Праведники народів світу Дніпропетровської області (укр. м.) / ред. І. Я. Щупак. Дніпро: Інститут «Ткума»; ПП «Ли́ра ЛТД», 2019.

Українсько-єврейське співжиття під час Голокосту. На матеріалі Західної України : зб. наук. ст. / упоряд. та наук. ред. д.і.н. А. Боляновський. Дніпро-Львів: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ПП «Ли́ра ЛТД», 2019.

Уроки Голокосту в творчих роботах вчителів, учасників освітніх програм Інституту «Ткума» (укр. м.). Дніпропетровськ, 2015.

Уроки Голокосту в творчих роботах вчителів – учасників освітніх програм Інституту «Ткума» (укр. м.). Дніпро: Інститут «Ткума», 2020.

Уроки Голокосту у творчих роботах учителів – учасників освітніх програм Інституту «Ткума». Дніпро : Український інститут вивчення Голокосту «Ткума» ; Музей «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», 2021.

Уроки Голокосту: мужність, пам'ять, співчуття (укр. м.). Дніпро: Інститут «Ткума», 2016; 2017.

Уроки Голокосту – уроки гуманізму: збірка вибраних матеріалів творчих робіт викладачів, студентів, старшокласників – переможців V Міжнародного конкурсу Всеукраїнського Центру вивчення Голокосту «Ткума» 2008 р. (укр. м.). Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2008.

Уроки історії – уроки етнічної та релігійної толерантності: Збірка статей учнів та студентів (укр. м.). Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2010.

Хруслінська І., Тима П. Діалоги порозуміння. Українсько-єврейські взаємини (укр. м.). Київ: Дух і Літера; Дніпропетровськ: Центр «Ткума», 2011.

Щупак І. Голокост в Україні: Пошуки відповідей на питання історії: навчальний посібник для старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. 4-те вид., змін. і доп. (укр. м.). Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2018.

Щупак І. Я., Майорський В. В. Історія Голокосту: Навчальна програма варіативного курсу. 10-11 класи (для закладів загальної середньої освіти) / Щупак І. Я., Майорський В. В. – Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2024. – 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-facultativ/2024/03.09.2024/shchupak-mayorskiy-holocaust-program-2024-08.pdf>

4.3.2. Інші видання

Рекомендуємо також літературу, присвячену актуальним питанням історії Другої світової війни та Голокосту, з якою можна ознайомитися в бібліотеці Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» і Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», м. Дніпро, вул. Шолом-Алейхема, 4/26 (КДЦ «Менора», 2 поверх) (див. електронний каталог бібліотеки <http://library.tkuma.com>):

Быстряков А. Г. Джойнт на Днепропетровщине (русс. яз.). Днепропетровск: изд-во «Свидлер А.Л.», 2009.

В'ятрович В. М. Історія з грифом «Секретно». Українське XX століття (укр. м.). Львів: Часопис, 2013.

В'ятрович В. М., Бірчак В. М. Життя і смерть священика Омеляна Ковча / Комітет із вшанування пам'яті Блаженного Священномученика Омеляна Ковча (укр. м.). Львів: Часопис, 2016.

Гойченко Д. Красный апокалипсис: сквозь раскулачивание и Голодомор: мемуари свидетеля. 3-те вид. (русс. яз.). Київ: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2013.

Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. (укр. м.). Київ–Дніпропетровськ: Видавництво «Ліра», 2012.

Гриневич В., Магочій П. Р. Бабин Яр: Історія і пам'ять (укр. м.). Київ: Дух і Літера, 2016.

Гриневич Л. Голод 1928–1929 рр. у радянській Україні: монографія (укр. м.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2013.

Гриневич Л. Хроніка колективізації та Голодомору в Україні 1927–1933 (укр. м.). Київ: HREC PRESS, 2016. Т. II. Початок форсованої колективізації, розкуркулення та масова депортація. Війна селянства проти радянської влади (липень 1929 – вересень 1930). Кн. 1.

Грицак Я. Життя, смерть та інші неприємності: статті та есеї. 3-те вид., доп. (укр. м.). Київ: Грані-Т, 2011 (Серія De profundis).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. – Київ: Портал, 2021.

Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад: есеї (укр. м.). Київ: Критика, 2011.

Грінченко Г., Венгер А. Архівно-слідчі справи щодо вбивств пацієнтів психіатричних лікарень окупованої Дніпропетровщини: історичне джерело, люди і пам'ять. – Дніпро: Ліра, 2024.

Завід Д. З Людомира до Америки: крізь страждання, працю і роки / Переклад з англійської Володимира Музиченка. Дніпро: Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»2021.

Запорізький рахунок Великій війні. 1939–1945 (укр. м.) / Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко, О. Ф. Штейнле, В. С. Орлянський [та ін.] Ф. Г. Турченко (наук. ред.). Запоріжжя: Просвіта, 2013.

Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. 1941–1950-ті рр. (укр. м.). Київ, 2011.

Літнер Я. Моя дорога крізь ніч. Дніпро : Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»; ПП «Ліра ЛТД», 2025.

Людяність у нелюдський час: добротинці в часи Голодомору / упор. В. С. Тилішак, В. М. Яременко. Львів: Часопис, 2013.

Магочій П. Р., Петровський-Штерн Й. Євреї та українці: тисячоліття співіснування (укр. м.). Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2016.

Магочій, П.-Р. Україна: історія її земель та народів (укр. м.) / пер. з англ. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2012.

Мотика Г. Від Волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. (укр. м.) / авторизований пер. з пол. А. Павлишина, післямова д.і.н. І. Ільюшина. Київ: Дух і Літера, 2013.

Мусаєва С. Мустафа Джемільєв. Незламний / Севгіль Мусаєва, Алім Алієв. Х. : Вівта, 2017.

Норман М. Наймарк. Геноциди Сталіна / пер. з англ. В. Старка (укр. м.). Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011.

Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): монографія (укр. м.). Львів: Часопис, 2012.

Підручник з історії: проблеми толерантності (укр. м.). Чернівці, 2012.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібн (укр. м.). Львів: ЗУКЦ, 2012.

Рева І. По той бік себе: соціально-психологічні та культурні наслідки Голодомору і сталінських репресій (укр. м.). Дніпропетровськ: Інститут суспільних досліджень, 2013.

Снайдер Т. Криваві землі: Європа поміж Гітлером та Сталіним: монографія (укр. м.). Київ: Грані-Т, 2011.

Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным (русс. яз.) / пер. с англ. Л. Зурнаджи. Київ: Дуліби, 2015.

Сучасні дискусії про Другу світову війну: збірник наукових статей та виступів українських і зарубіжних істориків (наукове видання) / упор. та ред. матеріалів: Я. Грицак, П. Кендзьор, С. Турканик (укр. м.). Львів: ЗУКЦ, 2012.

Шайкан В. Повсякдення українців у роки німецької окупації. 1941–1944 (укр. м.). Київ, 2010.

Шановал Ю. Торкнутись історії (укр. м.). Київ–Дніпропетровськ: Парламентське видавництво, «Ліра», «Ткума», 2013.

Щупак І. «Інші», «чужі» чи «свої»: євреї в українській історії / І. Я. Щупак // «Локальна історія», 19 лютого 2020. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/inshi-chuzhi-chisvoyi-ievreyi-v-ukrayinskii-istoriyi/>

Щупак І. Рятування українцями та поляками євреїв Західної України під час Голокосту // В. кн.: Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич : По-світ, 2018. – Спеціальний випуск 3. – 372 с. – С. 296 – 309.

Щупак І. Сусіди: українці, євреї, німці та інші у час Голодомору / Ігор Щупак // Україна модерна: міжнародний інтелектуальний часопис, 27.11.2023. URL: <https://uamoderna.com/blogy/susidy-ukraintsi-ievrei-nimtsi-ta-inshi-u-chas-holodomoru/>

Щупак І. Сусіди: українці, євреї, німці та інші у час Голодомору. Україна модерна: міжнародний інтелектуальний часопис, 27.11.2023. URL: <https://uamoderna.com/blogy/susidy-ukraintsi-ievrei-nimtsi-ta-inshi-u-chas-holodomoru/>

Щупак І. Трагедія євреїв України. Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Борjak, В. М. Даниленко

та ін. ; відп. ред. В. А. Смолій ; авт. кол.: О. Г. Аркуша, В. Ф. Верстюк, С. В. Віднянський та ін.] (укр. м.). Київ: Ніка-Центр, 2012. С. 402–424, 448–456.

Щупак І. Хто такі «Праведники народів світу»? // ПЕРЕЛОМ: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 2. 803-1526 с.; іл. С. 1080-1086. – URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>

Щупак І. Чи причетні українці до «остаточного вирішення єврейського питання» на окупава-ній німецькими, румунськими та угорськими військами територіях // ПЕРЕЛОМ: Війна Росії про-ти України у часових пластах і просторах минувшини. Діалоги з істориками. У двох книгах. Відпов. ред. Валерій Смолій; упоряд.: Геннадій Боряк, Олексій Ясь. Київ: НАН України. Ін-тут історії України, 2022. Книга 2. 803-1526 с.; іл. С. 1087-1094. – URL: <http://resource.history.org.ua/item/0016980>

Щупак І. Я. Всесвітня історія (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної се-редньої освіти / І. Я. Щупак. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2023.

Щупак І. Я. Всесвітня історія (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної се-редньої освіти / І. Я. Щупак. – Київ : УОВЦ «Оріон», 2024.

4.3.4 Відеоматеріали

1. Документальний фільм «ПРАВЕДНИКИ» (2020 р.) / Режисер Євген Тітаренко, продюсер Наталія Хазан / І. Щупак, Є. Врадій: наукові консультанти; ведучі. https://youtu.be/VpFJYKFz_QI

2. **Віталій Дрібниця. Vox Veritatis. Історик щосуботи:** Ігор Щупак. Українські рятівники євреїв під час Голокосту; відлуння минулої війни (2024 р.) **YouTube.** <https://www.youtube.com/watch?v=g434NJWAOz4&t=2s>

3. **Ігор Щупак, Сергій Громенко. Історія з історією:** Депортація кримськотатарського народу та представників інших етносів Криму (2023 р.). **YouTube.** <https://www.youtube.com/watch?v=ymMmfV-AaXU&t=2067s>

4. **Ігор Щупак. Історія з історією:** Митрополит Андрей Шептицький: дилеми морального вибору за умов тоталітарних режимів (2023 р.). **YouTube.** https://www.youtube.com/watch?v=QG-e_V5Y2E8&t=7s

4.4. Титульний аркуш конкурсної роботи оформляється за зразком:

**Міністерство освіти і науки України
Український інститут вивчення Голокосту «Ткума»**

**XXIII МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС ТВОРЧИХ РОБІТ
ШКОЛЯРІВ, ВЧИТЕЛІВ, СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ
«УРОКИ ВІЙНИ ТА ГОЛОКОСТУ – УРОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ»**

(Назва роботи)

(Місто, селище)
2026 рік

(Для школярів, студентів, аспірантів)

1. Прізвище, ім'я та по батькові автора.
2. Місце навчання, клас, група.
3. Науковий керівник (ПІБ, спеціалізація та ін.).
4. Науковий консультант (ПІБ, спеціалізація та ін.).

(Для вчителів)

1. Прізвище, ім'я та по батькові автора.
2. Місце роботи, посада.
3. Науковий консультант (ПІБ, спеціалізація та ін.).

4.5. Приймаються роботи українською або англійською мовами.

4.6. До роботи необхідно додати заяву про участь у Конкурсі (див. Додаток), яку надсилати разом з роботою.

4.7. Учасники Конкурсу передають Організаторам права на публікацію своєї творчої роботи в будь-якій формі та на переклад своєї роботи на інші мови. При публікації чи цитуванні робіт будуть вказані їх автори.

4.8. Учасникам Конкурсу надається необхідна методична допомога, можлива передача навчально-методичної літератури серії «Українська бібліотека Голокосту» (видання Інституту «Ткума»).

4.9. При оцінюванні робіт враховуються:

- оригінальність роботи, самостійний підхід до вирішення проблеми;
- актуальність постановки проблеми, відповідність змісту до заявлених теми, мети та завдань;
- науковість, логічність викладу матеріалу та висновків, глибина аналізу та повнота відображення проблеми;
- кількість та якість використаних матеріалів та документальних джерел, періодичних видань, архівних матеріалів, усних свідчень, ілюстрацій тощо;
- практичне використання результатів роботи;
- якість оформлення роботи;
- презентація та захист роботи, якщо її буде рекомендовано до участі у фінальному турі Конкурсу.

5. ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

5.1. Автори робіт, надісланих на конкурс, погоджуються з правом використання їх повністю або частково в збірках робіт, наукових журналах, інформаційних та інших виданнях Інституту «Ткума».

5.2. Надіслані на конкурс роботи авторам не повертаються.

5.3. На Конкурс «УРОКИ ВІЙНИ ТА ГОЛОКОСТУ – УРОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ» приймаються роботи, які не брали раніше участі в інших конкурсах, виставках, та є ексклюзивними.

5.4. У разі порушення строків подання, відсутності необхідних документів або ж відсутності інформації в заявці (електронна пошта, телефон, неправдиві дані та ін.) роботи до Конкурсу не допускаються.

5.5. Конкурсна робота подається в електронному варіанті

Заявка учасника XXIII МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ ТВОРЧИХ РОБІТ ШКОЛЯРІВ, ВЧИТЕЛІВ, СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ «УРОКИ ВІЙНИ ТА ГОЛОКОСТУ– УРОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ» 2026 р.
Назва роботи
Автор (ПІБ)
Навчальний заклад
Клас (посада)

Науковий керівник, консультант (ПІБ)
Керівник установи (Директор школи) (ПІБ)
Адреса навчального закладу
Контактні телефони, факс
Домашня адреса автора (для листування)
Контактні телефони (домашній, мобільний)
Електронна адреса (для листування)
Дата заповнення
Підпис

Електронна адреса для надсилання робіт та довідок: piskarovai@gmail.com з поміткою в темі листа «конкурс творчих робіт – 2026».